

Een veilig onderwijsklimaat voor iedereen

Een kwantitatief onderzoek naar het sociale klimaat op de ALO Amsterdam en naar de vraag of studenten en docenten van mening zijn dat er in het curriculum (meer) aandacht moet worden besteed aan sekseongelijkheid, gender- en seksuele diversiteit. | **Tekst** Noor Driessen

Inleiding

‘Sport verbreedert’ is een populistische uitspraak die vaak gebruikt wordt ter legitimering van sport. Tegelijkertijd is juist de sportcultuur een omgeving waar formele categorisering plaatsvindt op verschillende vlakken, denk bijvoorbeeld aan leeftijd, gewicht, nationaliteit en geslacht (Elling, 2004). Categoriseren is een manier om makkelijk verschillende groepen met elkaar te kunnen vergelijken, wat belangrijk is in een cultuur waar het draait om het definiëren van de snelste, de sterkste en de beste (op een ‘eerlijke’ manier). Dit proces zorgt ervoor dat bepaalde parameters (zoals geslacht) noodzakelijkerwijs worden gekaderd waar dat in theorie misschien een stuk makkelijker lijkt dan het in werkelijkheid is. Want met het categoriseren ontstaan (gender)normen, maar door wie en hoe wordt er bepaald wanneer je aan deze norm voldoet en wanneer niet?

De drang om mensen te categoriseren zie je niet alleen in de topsport maar overal, en dus ook in de gymles. Het vak lichamelijke opvoeding is bij uitstek een omgeving waarin de verschillen tussen mannen en vrouwen (en alles wat daar tussenin zit) duidelijk naar voren komen. Daarbij gaat het niet alleen om hoe de omgang van de leerlingen met deze verschillen de cultuur in een klas kan beïnvloeden maar ook om de manier waarop de docent daarop inspeelt en hoe de docent omgaat met deze verschillen. *‘In al deze keuzes en overwegingen speelt ook de identiteit van de docent een belangrijke rol’* (Doodewaard, 2009).

De sportcultuur is een omgeving waar heteronormativiteit de overhand heeft, de gymles is daarin geen uitzondering (Berg & Kokkonen, 2021). Deze norm werkt inclusie tegen met als gevolg dat niet iedereen zich veilig voelt om te zijn wie die wil zijn. De rol van de gymdocent is hierin essentieel (KVLO beroepsprofiel, 2017). Als docent lichamelijke opvoeding (LO) is het belangrijk je bewust te zijn van de impact die (bewegings)onderwijs heeft op de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van jonge mensen, hoe LO een bijdrage levert in de ‘vorming’ van de identiteit en bewustwording van het eigen ‘zijn’ van de leerlingen (Evans, 2003). Met dit in het achterhoofd is er afgelopen

studiejaar onderzoek gedaan. In dit onderzoek is geprobeerd antwoord te krijgen op twee vragen: (1) Wordt er op de ALO door docenten en studenten een sociaal veilig klimaat ervaren? (2) Is er genoeg aandacht in het curriculum voor thema’s als sekseongelijkheid, gender- en seksuele diversiteit?

Opzet onderzoek

Om antwoord te kunnen geven op deze twee vragen zijn er aan de hand van bestaande onderzoeken twee vragenlijsten opgesteld (een voor de studenten van de ALO en een voor de docenten) waarin drie constructen werden gemeten. Er is gekeken naar het ervaren gevoel van sociale *veiligheid* op de ALO, naar het gevoel van *bekwaamheid* in het bespreken van thema’s als gender en seksuele diversiteit en naar de visie van de respondenten over het bespreken van deze thema’s in het bewegingsonderwijs. Uiteindelijk hebben 137 studenten en zestien docenten de vragenlijsten ingevuld.

Resultaten

55 procent van de studenten en 82 procent van de docenten geeft aan de er op de ALO wel eens grappen of negatieve opmerkingen worden gemaakt over homoseksualiteit. Toch kwam uit het onderzoek naar voren dat het merendeel van de studenten en docenten (niet iedereen) over het algemeen een sociaal veilige sfeer ervaart op de ALO en studenten niet het gevoel hebben aan bepaalde gendernormen te moeten voldoen. Het merendeel van de respondenten voelt zich bekwaam in het bespreken van bovengenoemde onderwerpen al geven ze aan dat er nu nauwelijks aandacht aan besteedt wordt in het curriculum (het verschil hierbij tussen hetero- en LHBTQI+- studenten is significant). De respondenten zijn van mening dat deze onderwerpen een belangrijke rol spelen in de gymles, hierbij is er bij studenten zowel in gender als in seksuele identificatie een significant verschil gevonden. Tot slot vindt de meerderheid van de respondenten (76%) dat er op de ALO (meer) aandacht moet worden besteed aan sekseongelijkheid, gender- en seksuele diversiteit.

Discussie

Zoals eerder genoemd blijkt uit het onderzoek dat er onder studenten en docenten op de ALO over het algemeen een veilig klimaat wordt ervaren maar dat niet iedereen zich veilig voelt. Vergelijkbaar onderzoek, onder andere van Geldof (2020), Pulles en Visser (2017), Elling (2018) gedaan onder LHBTQI+ sporters bevestigen deze resultaten. Tevens blijkt uit het onderzoek van Geldof (2020) dat het hebben van een veilig sportklimaat niet altijd bijdraagt aan en toereikend is voor inclusiviteit van de LHBTQI+ doelgroep.

In het onderzoek van Elling (2011) komt naar voren *'dat homonegatief gedrag*

niet altijd als zodanig geregistreerd wordt, omdat het min of meer 'van-zelfsprekend' is en/of de betrokkenen veelal niet per definitie afwijzend staan tegenover homoseksualiteit an sich'. Dit zou een uitleg kunnen zijn voor het feit dat studenten en docenten aangeven dat er regelmatig met 'homo', 'mietje' of 'flikker' gescholden wordt maar er desondanks geen significant verschil is gevonden in het gevoel van veiligheid tussen heteroseksuele en LHBTQI+ studenten. Aan de andere kant geven een aantal studenten aan zich wel onveilig te voelen door het gebruik van deze woorden. Ook al zijn deze opmerkingen en 'grappen', zoals blijkt uit de kwalitatieve data, niet negatief bedoeld, *'ze zijn wel vaak normatief over wat gewenst en ongewenst is, over hoe 'echte' mannen en vrouwen zich behoren te kleden en gedragen'* (Elling et al., 2011).

In alle bovengenoemde onderzoeken is gebruik gemaakt van interviews of een combinatie van interviews met vragenlijsten. Bij het gebruik van interviews heeft de onderzoeker de mogelijkheid om door te vragen en zo meer uitgediepte en onderlegde data te verkrijgen. Deze mogelijkheid was er bij het onderzoek op de ALO niet. Wat wel opviel, was dat veel docenten in de kwalitatieve data aangaven dat de drempel om uit de kast te komen op de ALO voor mannen hoger is dan voor vrouwen. Het feit dat driekwart van de studenten die zich identificeert als LHBTQI+ vrouw is zou een bevestiging kunnen zijn van dit vermoeden.

Schelden met woorden als 'homo', 'mietje' of 'flikker' houden een heteronormatieve cultuur in stand (Elling, 2011), dit werkt dus inclusie tegen. Bovendien kan het gebruik van deze woorden als scheldwoorden ervoor zorgen dat LHBTQI+ studenten zich niet veilig

voelen (Geldof, 2020). Om die reden zouden docenten moeten ingrijpen wanneer er gescholden wordt met 'homo'. Situaties waarin dit voorkomt, zouden moeten worden aangegrepen om het gesprek te openen, dat is belangrijk want openheid is een van de belangrijkste voorwaarden voor een inclusief en een veilig klimaat (Geldof, 2020).

Aanbevelingen

Om de dialoog aan te kunnen gaan moeten (sport)docenten (in opleiding) bekend worden met gender- en seksuele diversiteit en moet genderstereotypen worden vermeden (Berg & Kokkonen, 2021). Hiervoor moeten er op de lerarenopleiding (in dit geval de ALO) handvatten worden geboden (Denison & Kitchen, 2020; van Keken, 2018). Zo moeten docenten in

Openheid is een van de belangrijkste voorwaarden voor een inclusief en een veilig klimaat

opleiding leren het denken van hun leerlingen te nuanceren en goed in te schatten wanneer een thema besproken moet worden. Het is daarbij heel belangrijk dat er regelmatig wordt gereflecteerd op je rol als 'morele opvoeder' (van Pomeran et al., 2015). In het curriculum van de ALO moet dus (meer) aandacht komen voor sekseongelijkheid, gender- en seksuele diversiteit. Het domein 'pedagogisch bekwaam' zou daar, volgens ondergetekende en volgens de respondenten een goede plek voor zijn.

Conclusie en relevantie

Op basis van deze resultaten kan worden geconcludeerd dat er nog stappen gemaakt kunnen worden voor een compleet inclusief klimaat op de ALO in Amsterdam. Om daarvoor te zorgen

wordt er aangeraden om in te grijpen als er met 'homo' gescholden wordt en zo het gesprek aan te gaan. Om ervoor te zorgen dat iedereen zich bekwaam voelt in en het belang ziet van het bespreekbaar maken van thema's als seksisme en seksuele diversiteit moet er op de ALO (meer) aandacht komen voor deze thematiek.

Het onderzoek wat is beschreven in dit artikel is een inventarisatie van ervaringen van docenten en studenten aan de ALO in Amsterdam. De aanbevelingen die hierboven worden genoemd gelden ook voor docenten die al werkzaam zijn in het bewegingsonderwijs. Verder onderzoek zal moeten uitwijzen hoe deze thematiek daadwerkelijk kan worden geïmplementeerd in het onderwijs op de ALO om op die

manier docenten af te leveren die zorg kunnen dragen voor een veilige leeromgeving voor ieder kind. ●

Bronnen

Scan de QR-code naar de bronnen

Contact

driessennoor@gmail.com

Noor Driessen is in 2021 afgestudeerd aan de ALO in Amsterdam, nu o.a. werkzaam voor de GGD (Academie van de stad) als (gast)docent in seksuele diversiteit.

Foto's

Beeldbank ALO Amsterdam

Kernwoorden

diversiteit, veilig onderwijsklimaat